

חמדת ימים

HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע בשלח תשפ"א

איפה הם מגדל ופי החירות? היכן התרחשה קריעת ים סוף?

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

"דבר אל בני ישראל וישבו ויחננו לפני פי החירות בין מגדל ובין הים לפני בעל צפון נכחו תחננו על הים" (שמות י"ד ב). כך ציווה הקב"ה את משה רבנו לפני קריעת ים סוף.

היכן שכנו מגדל ופי החירות, מהי משמעות החניה דווקא לידם?

מגדל נזכרת בהקשר של קריעת הים, גם בתיאור מסעות בני ישראל ביציאת מצרים, המופיעה בפרשת מסעי: "... וישב על פי החירות אשר על פני בעל צפון ויחננו לפני מגדל" (במדבר ל"ג ז).

גם בדברי הנביא מגדל נזכרת, נפרט:

על חזקיהו מלך יהודה נאמר: "הוא הנה את פלשתים עד עזה ואת גבוליה ממגדל נוצרים עד עיר מבצר" (מלכים ב י"ח ח). חזקיהו הכה את הפלשתים והגיע עד לגבול מצרים ממגדל המכונה מגדל נוצרים, שהייתה הראשונה בשרשרת מבצרי הגבול בין מצרים וארץ פלישתים שכלולה בארץ ישראל.

ירמיהו הנביא פונה אל היהודים שירדו מצרימה ערב חורבן בית ראשון: "הדבר אשר היה אל ירמיהו אל כל היהודים הישבים בארץ מצרים הישבים במגדל ובתחפנחס ובג'ר' פתרוס לאמר" (מ"ד א). הרשימה מתחילה במגדל היושבת על הגבול וממשיכה פנימה לתוך ארץ מצרים.

גם כשנבוכדראצר מתקרב לגבול מצרים הנביא ירמיהו מזהיר אותם: המקום הראשון שיפגע ממלך בבל שבא מצפון הוא מגדל: "הדבר אשר דבר יקנן אל ירמיהו הנביא לבוא נבוכדראצר מלך בבל להכות את ארץ מצרים: הגידו במצרים והשמיעו במגדל והשמיעו בג'ר' ובתחפנחס אמרו התניצב והכן לך פי אכלה תרב סביבך" (מ"ו יג - יד, עיינו גם יחזקאל ל"ו).

החוקרים (לדוגמה צבי אילן, דבר 14 לאפריל 76) מזהים את מגדול עם תל חיר, אולי פי החירות, ששוכן כעשרה ק"מ מדרום לפילוסיון וכעשרים וחמישה ק"מ מצפון מזרח לקנטרה של ימינו.

לפני בניית תעלת סואץ, הדלתא של הנילוס השתרעה בין אלכסנדריה במערב לפילוסיון במזרח, והייתה מורכבת משבע זרועות, שהמזרחית שבהן הייתה מכונה גם קירמיון (עיינו גם מדרש הגדול בראשית פרשת בראשית פרק א פסוק כא). האזור היה ביצתי (עיינו פרה פ"ח מ"י וכן סנהדרין ה ע"ב ברש"י, וכך הוא גם היום). כך מוכח גם מהתרגום הירושלמי והתרגום המיוחס ליונתן, לפסוקים בפרשת מסעי, שהבאנו לעיל: "וינטלו מן פלוסין ב'ר'חא ק'מ'אה".

קביעת גבול ארץ ישראל עם נחל מצרים הוא הנילוס, מקבלת משמעות מאוד הגיונית, אין הכוונה לנהר הגדול לפני שהוא מתפצל לדלתא, אלא הכוונה היא לשלוחה הפילוסית, שהיא הגבול בין מדבר סיני לבין מצרים. הבחנה זו משאירה את מדבר סיני, ולפחות חלקו הצפוני, בתוך ארץ ישראל, ומסתדרת מאוד מבחינה גאוגרפית. כל מי שחוצה את תעלת סואץ (שביטלה את השלוחה הפילוסית) רואה בבירור שהוא עוזב את אסיה ומגיע לאפריקה, מבחינות רבות.

העימות עם פרעה היה ממש על הגבול בין מצרים וארץ ישראל. גבול זה היה מבוצר וכלל מגדלים וחומות, כך נלכדו כביכול, תוך כדי ניסיון הבריחה, בני ישראל בין הים והגבול המבוצר. פרעה לא לקח בחשבון, שמי שמוציא את בני ישראל ממצרים הוא לא משה רבנו, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו, בורא עולם, ומי ששם גבול גם לים. מי שפועל בשליחות הבורא יכול גם לקרוע את הים ולהביא את עם ישראל לארץ ישראל. פרעה, שלא הבין זאת גם אחרי עשר המכות, שילם את המחיר כשהוא וכל זרעו ירדו כאבן במצולה.

הבה נתפלל לבורא עולם שיוציא גם אותנו במהרה מן המגפה.

כדי לזכות בסייעתא דשמיא, נקרא לכל חלקי הציבור לשמור על ההנחיות בקפידא

ולא להכשל, ח"ו, בשנאת חינוס ק"ו לא בהרמת יד.

לע"י חברי הנהלת 'ארץ חמדה'

לע"י מרת שרה ונגרובסקי ע"יה בת ר' משה זאב י" בתמוז תשע"ד	לע"י הרב שלמה מרזל זצ"ל י" באייר תשע"א	לע"י הרב ראובן אברמן זצ"ל ט' בתשרי תשע"ו	לע"י מר משה וסרצוג ז"ל כי בתשרי תשפ"א	לע"י מר שמואל וגב' אסתר שמש ז"ל י"ז בסיוון / כי באב
לע"י ר' אליהו כרמל ז"ל חי באייר תשע"ו	לע"י הרב ישראל רוזן זצ"ל י"ג בחשוון תשע"ח	לע"י מרים שטרן ע"יה נלביע'ה' באב תשע"ט	לע"י ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד ז"ל (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	לע"י הרב אשר וסוזן וסרטייל ז"ל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף
לע"י מרת טובה גיטל בת שלמה זלמן גרינפלד ז"ל גיבורה, ניצולת שואה וצדיקה שהעמידה דור ישרים יבורך		לע"י מרת גיטה ור' אברהם קליין ז"ל ד' באב / י"ח באייר		לע"י נועה רבקה בת מלכה ברכה ומשה לע"י יחזקאל וחנה צדיק ע"יה י"א באייר תשע"ו / י"ט בתשרי תשפ"א
		לע"י הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד		

הלכה פסוקה

תקצירים מתוך פסקי דין - רשת בתי הדין 'ארץ המדה גזית'

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל

הלוואה או השקעה

ארץ חמדה גזית בית שמש /מנחם אב תש"ף/ תיק מס' 79099

דיינים: הרב אלעזר שנקולבסקי, הרב ניר ורגון, הרב ידידיה לביא

המקרה בקצרה: הנתבעים רכשו לפני כ-19 שנה דירה בת 3 חדרים במחיר של כ-600 אלף ₪, וביקשו הלוואה מהתובעים, שהם אח של הנתבע ורעייתו. התובעים הלוו לנתבעים כ-270 אלף ₪, והנתבעים שילמו להם מדי חודש 1,000 ₪. לטענת התובעים הם קיבלו בסך הכל 220,000 ₪, ואילו לטענת הנתבעים הם שילמו 270,000 ₪. לטענת התובעים היה מדובר ברכישה משותפת של הדירה, והם שילמו חצי מהדירה, וקיבלו בתמורה שכירות חודשית בסך 1,000 ₪. לטענתם, הדירה נרשמה על שם הנתבעים רק לצרכי משכנתא. הם הציגו מסמך (להלן, המסמך) לא חתום שלטענתם נכתב על ידי הנתבע ובו נכתב שחצי מהדירה שייך לתובעים, ועל הנתבעים לתת לתובעים חצי משכר הדירה. כיון שכיום הדירה שווה כ-1.8 מיליון ₪, על הנתבעים לשלם לתובעים חצי משווי הדירה וחצי משכר הדירה על התקופה שבה הוא לא הועבר לתובעים, בניכוי מה שכבר שולם לתובעים. סך כל התביעה היא כ-700,000 ₪ בקירוב. לעומתם הנתבעים טוענים כי התובעים נתנו לנתבעים הלוואה, והתשלומים שהתובעים קיבלו בסך 1,000 ₪ לחודש היו ריבית. כיון שהקרן כבר הוחזרה אין עוד מקום לשלם את הריבית. הם טוענים כי אין כל ראיה לטענות התובעים שמדובר בהשקעה, והמוציא מחברו עליו הראייה. כמו כן הם תובעים החזר של תשלומי הריבית ששולמה בניגוד להלכה האוסרת תשלום ריבית.

פסק הדין: על הנתבעים לשלם 16,667 ₪ על יתרת החוב.

נימוקים בקצרה:

1. האם הכסף ניתן כהלוואה או כהשקעה?

הדירה רשומה על שם הנתבעים בטאבו, ולכן לפי דברי הפוסקים (שו"ת הרא"ש צו, ד; שולחן ערוך חו"מ ס, יב; פד"ר ו, עמוד 376 ואילך, מפי הרב יוסף ש. אלישיב זצ"ל, ועוד) הנתבעים נחשבים למוחזקים בדירה. לכך יש להוסיף את העובדה שהנתבעים התגוררו בדירה (אמנם, הדירה נמכרה כעת, אך אין זה משנה) ולכן הם מוחזקים (שולחן ערוך חו"מ קמו, יד). טענת התובעים התבססה בעיקר על מסמך בכתב יד שהם הגישו לבית הדין. אולם, אין לקבל אותו משום שמלבד זאת שהוא לא חתום, הוא גם לא נושא תאריך, אין בו פרטים מזהים על הדירה הנזכרת, בנוסף, מופיעים בו שמות פרטיים בלבד, ולכן הוא לא מסמך קביל.

לכך יש להוסיף שבסוף המסמך יש סעיף שנכתב על ידי התובע בכתב ידו. לפיכך, מדובר במסמך ניתן לעריכה ושינויים, ודומה לדין "נכתב על המחוק" (בבא בתרא קסג ע"א) שפסול. זאת אף על פי שמתמלול השיחה שבין הצדדים ומטענות הנתבע, נראה שהיה מסמך כלשהו בין הצדדים, אך לא ברור מה תוכנו, וכמו כן לא ברור שהיתה הסכמה של הנתבעים למסמך הזה.

בנוסף קיימות סתירות רבות במסמך שניתן לפרש אותן בדרכים רבות. הנתבעים בחרו לפרש את כל הראיות הנ"ל כהוכחות לדבריהם שהבית הוא בבעלות משותפת, אך למעשה ניתן באותה צורה לפרש את המסמך על פי טענות הנתבע. לפיכך, נקבע כי הבית שייך לנתבעים.

2. התחשבות לגבי הכספים שעברו בין הצדדים

הנתבעים טענו שהחזירו 270,000 ₪, לעומתם התובעים הודו בקבלת 220,000 ₪ בלבד. בעניין זה נחלקו הדיינים: דעת המיעוט היתה שיש לקבל את טענת התובעים, משום שאין כל ראיה לפרעון. אולם לדעת הרוב, לטענת הנתבעים הם קיבלו 270,000 ₪ וגם פרעו את כולם, ולכן אין כאן דין של וודאי חיוב וספק פטור, אלא טענה של אדם כי הוא לא חייב כלל, כאדם הטוען "לויתי ופרעתי" (שולחן ערוך חו"מ עה), אלא שהם חייבים בשבועת היסת, כדין "כופר הכל", ולכן כפשרה על השבועה, הנתבעים ישלמו שליש מהסכום בסך 16,667 ₪.

3. התביעה לקבלת החזר הריבית

הנתבעים טענו כי עליהם לקבל בחזרה את הריבית, על פי הדין ש"ריבית קצוצה – יוצאת בדיינים". הנתבעים טענו שלא ידעו שאסור היה להם לשלם ריבית ללא היתר עסקה. סך הכל מדובר על תשלום של 216,000 ₪ ששולמו כריבית. בית הדין דחה את הבקשה משני טעמים שונים:

א. משום שכבר מזה שנה הנתבעים אינם משלמים את הריבית, ובכל זאת לא ביקשו מהתובעים להחזיר את הריבית, ובכך מחלו על הריבית. בעניין מחילה על ריבית, אמנם נחלקו הרמב"ם ורבותיו (מלוה ולוה ד, יג), אלא שנפסק בשולחן ערוך (יו"ד קס, ה) כשיטת הרמב"ם, שמחילה מועילה בריבית. הש"ך (שם, ד) הרחיב שגם בריבית האסורה מהתורה מועילה מחילה. במקרה זה בית הדין קובע כי גם מחילה בשתיקה נחשבת כמחילה.

ב. בית הדין הכריע מספק כי מדובר בהלוואה ולא בהשקעה. אולם, לא ניתן על בסיס ספק זה לקבוע שמדובר בוודאי בריבית. וכיוון שיתכן שמדובר ברווחי ההשקעה לא ניתן לקבלם בחזרה.

למעבר לפסק הדין

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"א)

Cali, Columbia

קאלי, קולומביה

אדר, תש"ן

שמירת המת – בלילה, במקום סכנה ובמקור

שאלה

בית הקברות הקהילתי נמצא באזור לא מאובטח בעיר. ולעיתים מלינים את המת כדי לקברו למחרת. אנשי הקהילה אינם חפצים ללון שם בלילה, לקיים שמירת המת. האם מותר להשאיר את המת (במקור), בבית הקברות כל הלילה, ללא שמירה? האם עדיף לשכור גוי להשאר שם?

תשובה

מצווה לשמור את המת, אפי' נמצא במקור ואין חשש להפסד גופו¹, אבל פשוט, שאין להיכנס למקום סכנה כדי לשמור. וכן, אין להשאירו חוץ למקור לכל הלילה מחשש שיסריח². אם אין סכנה בשמירה, אלא טרחה, יש לשכור יהודי שישמור. וכן, אם אי אפשר לשמור בבית הקברות, יש לנסות להשיג מקור, במקום שאפשר לשמור. יש להקפיד שלכל הפחות, תהיה תאורה בחדר שבו נמצא המת³. על כל פנים, עדיף שיהיה בלי שמירה ממה שישמרהו גוי⁴, וזאת במידה ואין חשש שייגרם נזק למת או שייחטף חלילה, אם ישאר לבד⁵.

¹ למרות, שהחשש הגדול שמוזכר בגמרא, הוא של עכברים (עיין ברכות, דף י"ח, ע"א. וכן, באגרות משה יו"ד, ח"א, סי' רכ"ה. וכן, בשבט הלוי, ח"ה, סי' קע"ח), ולא שייך במקור, עדיין קיימת מצווה, משום כבודו. שלא יהיה ככלי שבור שעזבוהו (ירושלמי, ברכות פ"ג. מובא בתוס' שם, דף י"ז, ע"ב. ועיין בשו"ת תרומת הדשן, שאלה רפ"ג. מובא ברמ"א יו"ד, סי' שע"ג, סי"ה) וכן, כדי שלא תיכנס במת רוח רעה (ע"פ הזוהר), ועיין בגשר החיים, ח"א, פרק ה', סי' ד', שמסכם את העניין. לכן, נהוג שהשומר אומר פרקי תהלים (גשר החיים שם, וילקוט יוסף, י"ז, סי' ה', סי"ג).
² שמענו ממומחה שחשש זה הוא סביר, ובמיוחד בימי הקיץ. פשוט, שסרחון המת הוא זלזול יותר גדול לכבודו, מחוסר שמירה.
³ שמועיל הדבר לעניין כבוד המת וגם לרוח רעה.
⁴ בספר כל בו על אבלות, פרק א', סימן ו', ע"פ תרומת הדשן ועבודת הגרשוני, כתוב, שאין לעכו"ם להתעסק במת, הן בטהרה הן בנשיאת המיטה ולמרות שלא נמצא מקור מפורש על שמירה, נראה ששמירת גוי תגרע יותר ממה שתוסיף. בתורת הנסתר מאוד מקפידים על אי קשר בין המת לגוי.
⁵ שהרי, גוי יכול אפי' לקבור, בשביל כבוד המת, ביום טוב ראשון (שו"ע או"ח, סי' תקכ"ו, סי"א).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה של:

טל שאול בן יפה
ישראל עמיחי בן לאה

ניר רפאל בן רחל ברכה
רבקה רינה בת גרונה נתנה
חוה ראנלה בת פיילא
בתוך שאר חולי עם ישראל

ישראל בן רבקה
משה בן שרה הכהן
מאירה בת אסתר

לע"נ
שלמה דוד בן זלמן ושרה
אבנית ז"ל
נלבי"ע סיון תשע"ט

לע"נ
רבי יעקב ז"ל
בן אברהם ועיישה וחנה
בת יעיש ושמחה סבג

לע"נ
גב' לורין
הופמן ז"ל

לע"נ
חיים משה בן
קוקה יהודית כהן ז"ל
נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה

לע"נ
סוזי בת עליזה
כהן ז"ל
נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת היידי